

doi: 10.3935/rsp.v17i3.911

ISPLATI LI SE FLEKSIBILNOST - HRVATSKO TRŽIŠTE RADA

Jasminka Kulušić

Zagreb: TIM press, 2009., 322 str.

Mnoge duboke tehnološke promjene, povećana konkurencija uzrokovana globalizacijom, promjene u potražnji i značajan rast uslužnog sektora, okolnosti su koje iziskuju povećanu fleksibilnost, ali i pod znak pitanja stavljaju sigurnost zaposlenja. Među zaposlenima svih dobnih skupina postoji snažan osjećaj nesigurnosti u pogledu zadržavanja radnog mjesta, a i prihvaćeno je kako je sigurnost zaposlenja danas mnogo manja nego što je to bila prije dvadeset ili trideset godina. Mnogi će morati promijeniti posao barem jednom ili više puta tijekom svog radnog staža. Takav nedostatak fleksibilnosti usporava i rast i mogućnosti za zapošljavanje. Rijetko se o nekoj temi toliko mnogo govori, a istodobno malo zna (ili ju se shvaća uvelike oprečno) kao o fleksibilnosti tržišta rada. Treba li biti fleksibilan s obzirom na radno vrijeme, plaću, znanja, broj sati? Jesu li fleksibilnost i sigurnost međusobno isključivi? Može li se istodobno povećati sigurnost za radnike i poboljšati fleksibilnost za gospodarstvo? Stanje je otežano jer su razmjerno mala znanja o fleksibilnosti, postoji ozbiljno drugačije shvaćanje nekih temeljnih pojmova, a nedostaju i društvene rasprave kao i konsenzus o navedenoj temi.

Pojašnjavanju stanja trebala bi pridonijeti publikacija što ju je u 2009. godini objavio TIM press iz Zagreba. Riječ je o knjizi »Isplati li se fleksibilnost - hrvatsko tržište rada« autorice Jasminke Kulušić. Fleksibilnost tržišta rada ima vrlo mnogo pojavnih oblika i teško ih je pobrojati, a

kamoli pojasniti. Ovu nezahvalnu zadaću autorica vrlo uspješno ostvaruje tako što se ne zadržava samo na pojmu fleksibilnosti, nego pokušava proučiti i njegovo šire značenje i posljedice u socijalnoj i gospodarskoj politici.

Knjiga započinje vrlo lijepim predgovorom Vlade Puljiza pod naslovom Iza zovi fleksibilizaciji u kojem se vrlo jasno objašnjavaju obilježja i složenost fleksibilnosti te njezin utjecaj na socijalnu sigurnost radnika. Puljiz argumentirano ukazuje na utjecaj fleksibilnosti na socijalnu sliku društva, prije svega (ne)opravdan strah radnika da će izgubiti posao ili barem neke sadašnje prednosti koje imaju zahvaljujući radu koji obavljaju. U takvim uvjetima nastaju novi zadaci za državu, odnosno promjena njezine uloge, koja u suradnji sa socijalnim partnerima mora razviti politiku aktivacije i uključivanja cjelokupnog stanovništva u sve gospodarske i socijalne tokove.

Jasminka Kulušić u osam poglavlja knjige vrlo utemeljeno i znalački opisuje pluralizam oblika fleksibilizacije na tržištu rada: subjekte, predmete, kategorije i odnose kojima se nastoji ostvariti prilagodba radnog i socijalnog prava postojećim uvjetima na tržištu. Nakon kraćih uvodnih izlaganja, u poglavlju Pravna vrela radnog i relevantnog socijalnog prava izlažu se univerzalna, regionalna, nacionalna i autonomna pravna vrela, pri čemu se potrebna pozornost usmjerava na značenje kolektivnih ugovora koji nastaju kroz socijalni dijalog. Također se ne zapostavljaju doprinosi pravne znanosti i socijalne prakse, posebice presude Europskog suda koje su nastale u sporovima između Europske komisije i država članica.

Treće poglavlje posvećeno je fleksibilnosti tržišta rada u radnom i socijalnom pravu te se izlaže kratka povijest fleksibilizacije radnog zakonodavstva – započeta u SAD-u približno u drugoj polovici

prošlog stoljeća. Nešto kasnije takva su se razmišljanja prenijela i u Zapadnu Europu te su poslodavci za sužene mogućnosti zapošljavanja počeli optuživati previše kruto radno zakonodavstvo, tako da zbog visokih otpremnina, dugih otkaznih rokova i teškoća s rješavanjima viška radnika, često nisu niti željeli zapošljivati na neodređeno vrijeme. U kasnijem tekstu, autorica objašnjava pojam i vrste fleksibilnost na tržištu rada te obrazlaže numeričku eksternu fleksibilnost (usklađivanje broja zaposlenih kroz zapošljavanje i otpuštanje), numeričku internu fleksibilnost (ponajviše kroz usklađivanje radnog vremena, poput prekovremenog i nepunog rada), funkcionalnu fleksibilnost (premještanje zaposlenih, podugovaranje, angažiranje specijalista i slično) te fleksibilnost u primanjima - plaćama i nadnicama (mogućnost promjene plaća s obzirom na promjene pojedinačne ili kolektivne produktivnost i troškove koji nastaju zbog konkurencije na tržištu). Svaki od tih oblika znači i drugačiju socijalnu sigurnost zaposlenih, a nedvojbeni je zaključak kako ne postoji jednostavan model fleksibilnosti i sigurnosti koji bi odgovarao svima.

Važnost sigurnosti detaljnije se razmatra u četvrtom poglavlju, a i tu postoje mnogobrojni pojavi oblici: sigurnost posla, sigurnost zaposlenja, sigurnost prihoda i kombinirana sigurnost – koja omogućava radniku povezivanje svog posla s drugim odgovornostima i obvezama. Posebna se pozornost usmjerava na institucije tržišta rada i zakonsku zaštitu zaposlenja koja se odnosi na propise vezane uz zapošljavanje, otpuštanje, otpremnine, otkazne rokove i drugo. Zakonska zaštita zaposlenja uvelike je ublažena u europskim bivšim socijalističkim zemljama, ali usprkos promjeni značajan broj tih zemalja još uvijek ima razmjerno *tvrd*o radno zakonodavstvo u pogledu zapošljavanja na određeno vrijeme i/ili otpuštanja, što sigurno

o težava pronalaženje posla osobama koje su izvan svijeta rada.

U većini tranzicijskih zemalja prihvaćena je institucija socijalnog dijaloga te se ideja socijalnog konsenzusa razvila bez obzira na stupanj razvoja, političku usmjerenost i postojanje institucija civilnog društva. Predmet izlaganja petog poglavlja knjige su odrednice uspješnog socijalnog dijaloga koji je preduvjet, ali i popratna pojava fleksibilnosti tržišta rada. Socijalni dijalog ostvaruje se temeljnim dogovorima i ugovorima radi daljnjeg razvoja sustava fleksibilnosti i sigurnosti, jačanja ljudskih potencijala, postizanja konkurentnosti nacionalnog gospodarstva kao odrednice ekonomskog i socijalnog prosperiteta društva. Socijalni partneri - udruge radnika, poslodavaca i vlasti - suočeni su s izazovima novog svijeta rada, globalizacije i pojačane gospodarske utakmice.

U nastojanju da se pomiri nasljeđe socijalne države (kojeg se građani teško odriču) i fleksibilizacija potrebna za ostvarivanje konkurentnosti gospodarstva - izlaz je pronađen u konceptu *fleksigurnosti* (fleksibilnost i sigurnost) koji se podrobno tumači u šestom poglavlju knjige. Fleksibilnost i sigurnost tržišta rada moguće je postići kroz jednostrano djelovanje poslodavaca, kolektivnog pregovaranja i najčešće kroz zakonodavstvo - u prvom redu radno zakonodavstvo i zakonsku zaštitu zaposlenja. U Europi postoje različiti oblici socijalnog modela (nordijski, anglosaksonski ili liberalni, korporativni ili kontinentalni te mediteranski), pa su slijedom toga i velike razlike s obzirom na ostvarivanje navedenog koncepta *fleksigurnosti*, odnosno velike su razlike između pojedinih socijalnih politika, drugačije su uloge socijalnih partnera i institucija na tržištu rada i slično. Posebno se iznose iskustva Danske, čije tržište rada obilježava velika fleksibilnost (što se prije svega odnosi na laku mogućnost prekida radnog odnosa), prilično izdašan sustav

zamjene dohotka, snažni naglasak na radnoj aktivaciji te niska nezaposlenost.

Stanje u pogledu fleksibilnosti i sigurnosti na hrvatskom tržištu rada izlaže se u sedmom poglavlju. Izmjenama i dopunama Zakona o radu iz 2003. godine izmijenjeni su svi najvažniji elementi indeksa zakonske zaštite zaposlenja u smjeru fleksibilizacije radnog zakonodavstva, čime se Hrvatska makla s nezavidnog položaja zemlje s gotovo najtvrdim radnim zakonodavstvom. Ipak, potrebno je podsjetiti kako u Hrvatskoj, kao i u mnogim drugim tranzicijskim zemljama, postoji *značajan provedbeni jaz* odnosno postojeća normativna rješenja nisu i jamstvo njihove provedbe, tako da je teško jednoznačno reći koliko se je zakonskim promjenama stvarno i promijenilo hrvatsko tržište rada. Pred Hrvatskom stoji nimalo lagana zadaća daljnjeg prilagođavanja navedenog zakona u cilju bolje zaštite zaposlenih, ali i uklanjanja mogućih zapreka za veće zapošljavanje. U ovom dijelu teksta sadržani su i zanimljivi prijedlozi za promjenu radnog i socijalnog zakonodavstva koji bi trebali pridonijeti većoj konkurentnosti hrvatskog gospodarstva.

Ova zanimljiva i vrijedna knjiga završava zaključkom u kojem se sažimaju stečene spoznaje i podsjeća koliko su fleksibilnost i sigurnost na tržištu rada važne odrednice kvalitete života i gospodarskog napretka. Konačan zaključak je da niti teorija niti empirijsko iskustvo ne mogu opravdati ograničenja fleksibilnosti rada, jer njezini pozitivni učinci mogu lako nadmašiti negativne. Pritom, ne postoji jedinstven model za postizanje fleksibilnosti i sigurnosti na tržištu rada. Najbolja sigurnost (ili zaštita od nezaposlenosti) ostvaruje se vlastitim poboljšavanjem zapošljivosti. Stoga, dodatnim obrazovanjem, usavršavanjem i stjecanjem novih vještina i znanja može se poboljšati zapošljivost. Pojedinci su najviše zapošljivi ako imaju vrlo široko obrazovanje i raznolike vještine, temeljna i prenosiva visokostručna znanja i sposob-

nosti, uključujući sposobnost timskog rada, rješavanja problema, poznavanje informacijskih i komunikacijskih tehnologija te komunikacijskih i jezičnih vještina. Kao i svaka druga zemlja, i Hrvatska treba naći i razviti ustavni i zakonodavni način koji najbolje odgovara njezinom povijesnom, socijalnom, kulturološkom i ekonomskom stanju, uvjetima i mogućnostima. Time može značajno poboljšati gospodarsku konkurentnost, mogućnosti zapošljavanja i smanjiti nezaposlenost. Fleksigurnost je bez sumnje najbolji odgovor na izazove koji u globaliziranom svijetu stoje pred malom i otvorenom zemljom kao što je Hrvatska. Knjiga »Isplati li se fleksibilnost - hrvatsko tržište rada« autorice Jasminke Kulušić trebala bi uspješno popuniti nedostatna znanja koja postoje o toj temi kod nas.

Predrag Bejaković

doi: 10.3935/rsp.v17i3.931

U SLUŽBI PRAVDE I MIRA. FOR THE SAKE OF JUSTICE AND PEACE

Vlado Košić i Gordana Črpić (ur.)

Zagreb: Komisija »Iustitia et pax« Hrvatske biskupske konferencije, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, Kršćanska sadašnjost, 2009., 477 str.

Komisija »Iustitia et pax« Hrvatske biskupske konferencije crkvena je ustanova koja od 1989. godine djeluje pod nazivom Komisija »Iustitia et pax« Biskupske konferencije Jugoslavije, a od 1993. godine pod nazivom Komisija »Iustitia et pax« Hrvatske biskupske konferencije (dalje: Komisija). Njena je svrha i djelovanje promicati pravednost i mir, proučavati i promicati socijalni nauk Crkve, analizirati događanja